

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-623-2-3>

## SELF-ESTEEM, PERSONAL VALUES, AND PSYCHOLOGICAL ABUSE: INTERRELATION ASPECTS

### САМОСТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ, ЦІННОСТІ, ДОСВІД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

**Kyrylenko T. S.**

*Candidate of Psychological Sciences  
(Ph. D.),  
Associate Professor at the Department  
of General Psychology  
Taras Shevchenko National University  
of Kyiv  
Kyiv, Ukraine*

**Кириленко Т. С.**

*кандидат психологічних наук, доцент  
кафедри загальної психології  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

**Fadieieva N. O.**

*Master's student of specialty 053  
«Psychology»,  
Taras Shevchenko National University  
of Kyiv  
Kyiv, Ukraine*

**Фадєєва Н. О.**

*здобувач вищої освіти (магістр)  
спеціальності 053 «Психологія»  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

В умовах війни, в умовах складних життєвих обставин особистість змінюється. Змінюється її ставлення до себе, її цінності, й ці зміни стають предметом психологічних досліджень. Самоставлення особистості та його зміни внаслідок отриманого досвіду психотравмуючих подій досліджували Дж. Герман, Т. С. Кириленко, Т. М. Титаренко, І. І. Чеснокова, І. С. Кон, О. М. Леонтьєв, О. П. Саннікова.

Самоставлення особистості розглядається як відчуття, спрямоване на своє «Я», яке безпосередньо є у суб'єкта; як установка на себе, або її емоційно-оцінюючий компонент, як вираження сенсу «Я» для суб'єкта, що являється, таким чином, одним із смислових утворень особистості [5].

Предметом самоставлення особистості є усвідомлення власного тіла та його меж, психічних процесів і станів, дій і вчинків, особистісних якостей і властивостей, а також особливостей життєвих стосунків і впливів. Самоставлення особистості також охоплює сприйняття себе у взаємодії з іншими, усвідомлення власного життєвого шляху в часі й просторі та динаміку особистісних цінностей і життєвих смислів.

Серед основних напрямів дослідження виокремлюються фактори, що можуть його змінити (вікові, статеві, ситуаційні тощо). Так, у особистості можуть домінувати високий або навпаки – занижений рівень самоприйняття та самоповаги.

Цінності особистості пов'язуються з визначенням значимого до неї. Так, для дослідження ціннісної структури особистості однією із найбільш використовуваних у світовій психологічній практиці методик є методика ціннісних орієнтацій, яку розробив Ш. Шварц. Теорія цінностей Ш. Шварца виокремлює десять основних типів цінностей, які розміщуються на двох біполярних осях. Перша відображає протиставлення відкритості до змін (самостійність та стимуляція) та консерватизму (безпека, конформність і традиції), а друга – протиставлення самопіднесення (влада і досягнення) та самотрансцендентності (універсалізм та доброзичливість) [1]. Визначення ціннісних пріоритетів дозволяє окреслити напрями психологічної підтримки, зокрема при роботі з відновленням самоствавлення.

І самоствавлення, і цінності особистості не є сталими – вони змінюються під впливом різних життєвих обставин. Важливим фактором змін виступає досвід психологічного насильства особистості. Психологічне насильство як прихована форма жорстокого поводження чинить тривалий деструктивний вплив на психологічне здоров'я особистості. Воно виявляється у постійному підриві її емоційного благополуччя через застосування маніпулятивних стратегій та поведінкових технік, спрямованих на заподіяння емоційної шкоди – зокрема залякування, психологічну ізоляцію, газлайтинг тощо [2].

Ми розуміємо переживання досвіду психологічного насильства як стан, що характеризується трьома рівнями:

- психічним (переживання);
- психофізіологічним (зміни в організмі і відчуттях);
- поведінковим (зміни в діях).

Характерним наслідком дій, окреслених як психологічне насильство, є тенденція до низької автономності у особистості, що зазнала такого травмуючого досвіду. Це – і недостатня впевненість у собі, і недовіра до власних суджень чи рішень навіть після виходу з поля травмуючого досвіду. Передбачається, що співвідношення досвіду переживання психологічного насильства зі змінами в самоствавленні та цінностях особистості може мати щонайменше три аспекти:

- наявність переживання психологічного насильства і когнітивної складової самоствавлення без виразних домінувань у цінностях;
- наявність виражених відчуттів внаслідок пережитого досвіду психологічного насильства і виразність домунівання емоційної складової самоствавлення та виразність домінування у цінностях;

- виразність змін в поведінці при переживанні досвіду психологічного насильства і виразність негативного виміру самоствалення та виразність домінування цінностей.

Групууючись на специфіці таких співвідношень, в подальшому можна розробляти шляхи оптимізації переживання досвіду психологічного насильства для допомоги особистості, для відновлення її життєвої гармонії. Відбудова самоповаги і відчуття внутрішньої підтримки є ключовим чинником для відновлення психологічного здоров'я особистості.

### Література:

1. Schwartz S. An overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online readings in Psychology and Culture*. 2012. Vol. 2 (1). URL: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11> (дата звернення: 03.09.2025).
2. Vaishnavi Arora. The Relationship Between Emotional and Psychological Abuse and Low Self-Esteem. *International Journal of Novel Research and Development*. URL: <https://www.ijnrd.org/papers/IJNRD2401169.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).
3. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання / пер. з англ. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.
4. Гоцуляк Н. Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький, 2015. № 1. С. 378–390.
5. Кириленко Т. С. Індивідуальні відмінності у переживанні психотравматичних ситуацій. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2014. Вип. 33. С. 176–187.